

የአክሱማውያን /የኢትዮጵያዊያን/ የፊደል አመጣጥ

በኢትዮጵያ ባለፉት ምዕራፎች እንዳየነው ቀደም ሲል ናፖታና መርዌ ከግብፅ እንደመዋሰናቸው መጠን ቋንቋቸው፣ ፊደላቸው ሃይማኖታቸው ከግብፅ ጋር ተወራርሶ የቀረ ሆኗል። አክሱም ደግሞ ከዓረብ አገር ጋር ጎረቤት ስለሆነ እንዲሁም ከደቡብ አረብ መጥተው በአክሱምና በአክባቢው ሰፈሩ ያልናቸው የሴም ዘሮች ይዘውት የመጡት ቋንቋና ፊደል ስለነበር ያ ቋንቋ ነው ተወራርሶ እዚህ የደረሰው። እናም አክሱሞች ይጠቀሙበት የነበረውንና ለዛሬው ፊደላችን እንደ አባት የሚቆጠረውን የሳባ ፊደልና የሳባ ቋንቋን መነሻ በማድረግ የፊደላችን ሁኔታ በሚከተለው መልኩ እንየው።

ከሴም ወገን የወረዱትና ከክ.ልደት በፊት ከደቡብ አረብ መጥተው የህንዱን ንጉስ ራማን አሸንፈው አጋዝያን ተሠኙ ያልናቸው ህዝቦች ከዚያ ጊዜ ጀምሮ አክሱምንና አክባቢውን ይዘው ኖረዋል።

እነዚህ ነገደ የቅጣን የተባሉት የቅጣን ከወለዳቸው ልጆች ውስጥ 14ኛው ልጁ በሳባ ስም የሚጠሩትና ነገደ ሳባ የሚባሉት ናቸው። እናም ቋንቋቸው ያኔ ይዘውት የመጡት ከግዕዝ ጋር የሚመሳሰል የነበረውና እየቆየ ደግሞ የሳባውያን ፊደል እየተባለ ሊጠራ የኖረውፊደል ለዛሬው ቋንቋችንና ፊደላችን አባት/መነሻ/ መሆኑ ታውቋል።

እነዚህ የሴም ዘሮችም ሀበሳት፣ ሂሚያሪት፣ ሳባውያን ..... እየተባሉ በተለያዩ መጠሪያ እየተጠሩ፣ በተለያዩ በኢትዮጵያ መሬቶች ሠፍረው

የነበረ ሲሆን፤ ከእነርሱ ጋርም የኩሽ ዘሮች አብረዋቸው ይኖሩ የነበረ ቢሆንም፤ ፊደላቸው ግን ሳባዊ በሚለው መጠሪያ ተጠቃሎ ነው የሚገኘው። ይህ የሳባውያንና የሂሚያሪት ፊደልም ከሴም ዘር የመነጨ ነው ተብሏል። የጢግሮስና የኤፍራጦስ ወንዝ በሚፈስበት አገር በባቢሎንና በአካድ፣ በአሶር የሚኖሩ የነበሩ የመጀመሪያዎቹ የሴም ዘሮች የሰሜኖቹ ወገኖች ለአራማይክ፣ አራማይክ ለእብራውያን፣ እብራውያን ለፊንቄ፣ ፊንቄ ለግሪክ ሲያቀብል፤ በደቡብ በኩል ያሉት ሴማውያን ደግሞ ለነገዳቸው ክፍል ለሆኑት ለሣባውያን ፊደልን አቀብሏቸው።

ሳባውያን ደግሞ ወደ ኢትዮጵያ ከተሻገሩ በኋላ ይዘው የመጡትና እዚህ ለነበረው ህዝብ ያወረሱት ፊደል እስከዚህ ጊዜ ሊደርስ ችሏል። ወራሽ ከአውራሽ በሚቀባበሉበት ጊዜም ከዘመን ብዛት የተነሳ እየተሻሻለ መጥቶ የጥንቱ የሳባውያን ፊደል ወደ አክሱሞች፣ ከአክሱሞች ወደ ዛሬው ፊደላችን እየቀጠለ ሲመጣ ጥቂት መለያየት ብቻ የሚታይበት ሊሆን ችሏል። የሳባውያን ፊደል የሚጀምረው እንደመሰሎቹ እንደ አራማይክ፣ እንደ ፊንቄ፣ እንደ እብራውያንና እንደ ዕርአውያን አ በ ፲ ደ እያለ ነው።

የፅሁፍ አፃፃፊቸውም ደግሞ ከቀኝ ወደ ግራ ፅፈው ከዚያም በጨረሱበት መስመር ግርጌ ላይ በመቀጠል ከግራ ወደ ቀኝ ከቀኝ ወደ ግራ ይመለሳሉ። በዚህ ምክንያት ግሪኮች የሳባውያንን ፊደል “BOUSTROPHEDON” ወይም “የበሬ እርሻ” በማለት ሠይመውታል። የበሬ እርሻ የተባለው ስያሜውም በበሬ ሲታረስ መጀመሪያ ከተተለመ

በኃላ በዚያው በጨረሱበት ጎን ጀምሮ እርሻውን መቀጠል እንጅ ሁለተኛውን ትልም ለማረስ ወይም ለመቀጠል ወደጀመረበት አይመለስምና ነው። የቆዩትም ሆነ የቅርብ ጊዜ የታሪክ መርማሪ የሆኑ አውሮፓውያን ፊደልንና ልማድን በማጥናት የታወቁት እነ ኤ ቴለር፣ እነ ፒ ቤርጅ፣ እነ ደ.ሐ ሙለር በሐውልት ላይና በየቋጥኙ የተፃፉትን ጥንታዊ ፅሁፎች እየገለበጡ ፍችውን እያጠኑ የጥናታቸውን ውጤት ይፋ ሲያደርጉ ኖረዋል። ሌሎች ሊቃውንትም ከመረመሩት በኃላ አምነውበት በየፅሁፋቸው ከሚያካትቱት ውስጥ የእነዚህ የመካከለኛው ምስራቅ አገሮችና ለኛ ለዛሬው ፊደላችን አባት የሆነውን የሳባውያን ፊደል አመጣጥ ሲተርኩ ቆይተዋል።

የሆነ ሆኖ ጥንታዊው የሳባ ፊደል ከግራ ወደ ቀኝ ከቀን ወደ ግራ በምልልስ ያለማቋረጥ ሲፃፍ ኖሯል። ቀጥሎ ደግሞ አክሱሞች ይህንኑ የአባቶቻቸውን የሳባውያንን ፊደል ዘር ሳይለቁ አፃፃፉን ግን ከግራ ወደ ቀኝ እንዲሆን አድርገው አሻሽለው እንደተጠቀሙበት በየሃውልቱ ላይ በአክሱም፣ በዬሃ ፣ እንዲሁም በጥንታዊ የኢትዮጵያ ከተሞች ይገኛል። ይህን መሻሻል ደግሞ ከክርስትና በፊት ከ2 መቶ ዓመት ጀምሮ የግሪክ ስልጣኔ በአክሱምና በአክባቢው ይገባ ስለነበር በሐይማኖት፣ በንግድና በሌሎች ነገሮች በወደብ አማካኝነት ጠንክሮ ስለነበር ከግራ ወደ ቀኝ ብቻ የመፃፉን ዘዴ አክሱማውያን ከግሪክ እንደወሰዱት ይነገራል።

በተጨማሪም አክሱማውያን ያኔ የተዘቀዘቀ ወይም በጎኑ የተኛውን ፅሁፍ በመገለባበጥና በማዘዋወር የሳባውያንን ፊደል ለዋውጠውታል።

በአጠቃላይ የሳባውያንን ፊደል አክሱማውያን እንዴት እንደለዋወጡትና እንዳሻሻሉት ከሠንጠረዥ እንረዳ። ሲወርድ ሲዋረድ መጥቶ የዛሬው የአማረኛ ፊደላችን የደረሰው ባየነው መልኩ እየተለዋወጠና እየተሻሻለ ነው። የአሐዝ ቁጥሮቻችን በተመለከተም ከግሪክ ፊደል ለመወሰዳቸው ወይም መሰረታቸው ከግሪክ ፊደላት መሆኑን በመጨረሻው ሰንጠረዥ መረዳት ይቻላል። .....

ሳባውያን ምንም እንኳን ከመካከለኛው ምስራቅ ቢመጡም በኃላኛው ዘመን ከተስፋፋው የአረብኛ ፊደል ጋር ቁርኝት አልፈጠሩም።

ከዚህ በፊት እንዳልነውም የኢትዮጵ መናገሻ ናፖታና መርዌ በነበሩበት ዘመን አክሱማውያኑ ቋንቋቸው፣ ባህላቸውና ልማዳቸው ሳይበረዝ በግዛታቸው ላይ ሠፍረው ሳይደፈሩ ኖረው የመርዌ መንግስት ሲዳከምና አክሱማውያ አክሱምን ሲያቀኑ ያንኑ ቋንቋ፣ ፊደል፣ ባህልና ልማዳቸውን ነው እያስፋፉ የቀጠሉት፡

የውጭ ሃገርና አገር ውስጥ ሊቃውንትም አክሱማውያ ከሌሎች አገሮች ይልቅ ለአሐዝ ቁጥሮቻቸው የግሪክን ፊደል መርጠው የወሠዱበትን ምክንያት ሲገልፁ የአክሱም መንግስት ከክርስቶስ ልደት በፊት ጥቂት ጊዜ ቀደም ብሎ እንዲሁም ከክ.ልደትበኋላ የፅሁፍና የሐይማኖት እንዲሁም

የስልጣኔ ግንኙነት አድርገው የነበሩት ከግሪክ መንግስትና የእርሱን ቋንቋና ስልጣኔ በላቲን ቋንቋው ላይ ደርቦ ከወረሰው ከሮማ መንግስት ጋር ስለነበር ነው። በነዚያ ጊዜያቶች ደግሞ የግሪክ ፊደልና ቋንቋ እንደዛሬው እንግሊዘኛ በሠለጠነው ዓለም ተስፋፍቶ ነበር።.....

ጥንታዊ የሳባ ፊደል በተለያዩ የአክሱም ነገስታቶች እየተሻሻለና እየተለወጠ ኖሮ ያለ ሳድስ ሀ.ሊ.ሐ.መ እያለ ቀጥሎ፤እንደገናም ሳድሶች እንዲካተቱ እየተደረገ ቆየና ከአክሱማውያኑ እጅ መንግስቱ ሊወጣ አካባቢ በግዕዙ ቦታ አማርኛ እየተተካ በመጨረሻ ግዕዙ እየቀረ አማርኛ በመንግስት ደረጃ እውቅና የተሠጠው ቋንቋ ሊሆን ችሏል። ይህንንም በታሪኩ ውስጥ፤በሃውልቱ ፅሁፍና በሌሎች ታሪኮች ጣልቃ እየገባ ወደ ፊት የምናገኘው ይሆናል።